

Mateusz KOLASZYŃSKI

Uniwersytet Jagielloński

mateusz.kolaszynski@uj.edu.pl

Julia GRABOWSKA

Uniwersytet Jagielloński

julia2121.grabowska@student.uj.edu.pl

Jakub STELMACH

Uniwersytet Jagielloński

jakub.stelmach@student.uj.edu.pl

WIKIPEDIA W STUDIACH WYWIADOWCZYCH

EDUKACJA, NAUKA I POPULARYZACJA WIEDZY¹

ABSTRACT**Wikipedia in Intelligence Studies: Education, Science and Popularization of Knowledge**

The aim of the article is to examine pages from the area of intelligence studies on Polish Wikipedia. We consider intelligence studies to be interdisciplinary, as a sub-discipline of security studies, but also an area of exploration for political, historical, and legal sciences. This domain of knowledge is undergoing rapid advancement, exhibiting a substantial number of scientific and popular science studies. In this context, we investigate to what extent scientific knowledge about intelligence services is reflected in the largest online encyclopedia. This article is based on previous project work, which involved preparing pages for intelligence services on Wikipedia. It is expected that this long-term project will result in a comprehensive and encyclopedic study of the most important issues in the field of intelligence studies.

¹ Publikacja powstała przy wsparciu środków Priorytetowego Obszaru Badawczego Society of the Future w ramach programu „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza” na Uniwersytecie Jagiellońskim (Inicjatywa Doskonałości – Uniwersytet Jagielloński, ID.UJ).

Keywords: intelligence studies, Wikipedia, intelligence agencies, Poland

Słowa kluczowe: studia wywiadowcze, Wikipedia, służby wywiadowcze, Polska

WPROWADZENIE

Wikipedia to jeden z najbardziej znanych serwisów internetowych i fundamentalny projekt społeczeństwa informacyjnego. Jest uznawana za największe na świecie, ogólnodostępne i bezpłatne źródło wiedzy, które w kategorii internetowych encyklopedii zajmuje pozycję dominującą. Powstała w styczniu 2001 roku. 26 września tego samego roku utworzono jej polskojęzyczną wersję. Obecnie Wikipedia jest jedną z najpopularniejszych stron internetowych, która występuje w 326 wersjach językowych². W 2024 roku liczba haseł jej polskojęzycznej wersji przekroczyła 1,6 mln³ i w rankingu międzyjęzykowym zajmuje 11 miejsce pod względem liczby artykułów⁴. Internet jest obecnie jednym z najważniejszych źródeł wiedzy, po które często sięga się w pierwszej kolejności. W tym kontekście Wikipedia jawi się jako atrakcyjna platforma do tworzenia i promowania rzetelnej wiedzy.

Celem artykułu jest ukazanie stanu haseł z zakresu studiów wywiadowczych w polskojęzycznej Wikipedii. Traktujemy studia wywiadowcze w sposób interdyscyplinarny jako subdyscyplinę nauk o bezpieczeństwie, ale również jako obszar eksploracji nauk politycznych, historycznych czy prawnych⁵. Niewątpliwie jest to dynamicznie rozwijający się obszar wiedzy ze stosunkowo bogatą liczbą opracowań naukowych i popularnonaukowych, wśród których można znaleźć opracowania słownikowe⁶. W tym kontekście warto zbadać, na ile ten stan wiedzy znajduje odzwierciedlenie w największej encyklopedii internetowej. Służby specjalne (wywiadowcze) prowadzą wiele działań związanych z bezpieczeństwem państwa, które są przedmiotem społecznego zainteresowania

² Zob. *Wikipedia. Podstawowy ranking międzyjęzykowy*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Podstawowy_ranking_mi%C4%99dzyj%C4%99zykowy, 4 III 2024.

³ Milion sześćsettyśiącny artykuł powstał 27 stycznia 2024 roku o godz. 12:40 i dotyczył ulicy Księcia Józefa w Krakowie. Dokładny stan na dzień 3 marca 2024 roku, godz. 22:48 wynosił 1 605 928 artykułów. Aktualne dane zob. *Wikipedia. Liczba artykułów w polskojęzycznej Wikipedii*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Liczba_artyku%C5%82%C3%B3w_w_polskiej%C4%99zycznej_Wikipedii, 4 III 2024.

⁴ W zestawieniu z 1 marca 2024 roku polska wersja językowa zajmuje 11 miejsce również w kategorii liczby opublikowanych artykułów w ciągu miesiąca, która wyniosła 4670 artykułów. Zob. *Wikipedia. Podstawowy...*

⁵ S.A. Mansour, *Intelligence Studies: The New Academic Discipline in Security Studies*, „FARAS Academic Papers” 2018, no. 1, s. 5-6; A. Nyzio, A. Gruszcak, A. Lewandowski, *Polskie studia wywiadowcze. Stan i perspektywy badań*, Kraków 2024.

⁶ Zob. np. J.H. Larecki, *Wielki leksykon tajnych służb świata*, Kraków 2017; K.A. Wojtaszczyk, *Polskie służby specjalne. Słownik*, Warszawa 2011.

i debaty publicznej⁷. Wikipedia, jak słusznie stwierdził T. Raburski, nie jest projektem jednolitym, lecz skomplikowanym konglomeratem zgromadzonych i uporządkowanych informacji, oprogramowania i ludzkich społeczności⁸. Interesujące wydaje się zaprezentowanie, jak zagospodarowano w tej przestrzeni miejsce na tematykę wywiadowczą.

Artykuł powstał na podstawie doświadczeń wyniesionych z dotychczasowych prac projektowych, które polegały na przygotowaniu w Wikipedii grupy haseł dotyczących służb specjalnych. W założeniu efektem finalnym tego długoterminowego przedsięwzięcia ma być kompleksowe, encyklopedyczne opracowanie najważniejszych zagadnień z zakresu studiów wywiadowczych. Jak do tej pory na realizację prac uzyskano dwa minigranty w ramach projektu Inicjatywy Doskonałości – Uczelnia Badawcza (IDUB)⁹. Hasła są przygotowywane w ramach jednego konta o nazwie „Wywiadujemy”¹⁰, które w latach 2021-2022 znalazło się na liście 500 najpłodniejszych edytorów polskojęzycznej Wikipedii¹¹. Zespół został zauważony przez społeczność Wikipedii, np. hasło „Główna Służba Wywiadu i Bezpieczeństwa (AIVD)” umieszczono na stronie głównej Wikipedii w rubryce „Czy wiesz, że”. Od 10 sierpnia 2023 roku posiadamy uprawnienia redaktora polskojęzycznej Wikipedii¹².

W omawianym projekcie Wikipedia jest traktowana zarówno jako przedmiot badań, jak i instrument do prowadzenia badań oraz narzędzie edukacyjne¹³. Naszym zdaniem

⁷ D. Pożarski, *Definicja i istota funkcjonowania polskich służb specjalnych*, „Przegląd Policyjny” 2019, no. 1, s. 226-227; DCAF Intelligence Working Group, *Intelligence Practice and Democratic Oversight – A Practitioner’s View*, Genewa 2003, s. 56-59.

⁸ Zob. T. Raburski, *Wikipedia jako narzędzie badawcze*, [w:] *Metody badań online*, red. P. Siuda, Gdańsk 2016, s. 107.

⁹ Prace związane z przygotowaniem artykułu zostały sfinansowane ze środków programu strategicznego Inicjatywa Doskonałości na Uniwersytecie Jagiellońskim w ramach dwóch projektów: projektu *Wikipedia jako narzędzie edukacyjne i popularyzujące wiedzę na przykładzie studiów wywiadowczych*, którego kierownikiem jest dr M. Kolaszyński (Konkurs na rozwój współpracy z otoczeniem zewnętrznym uczelni WSMiP, 6 III 2022) oraz projektu *Studencka grupa popularyzująca wiedzę z zakresu studiów wywiadowczych na Wikipedii w ramach współpracy Uniwersytetu z otoczeniem zewnętrznym uczelni*, którego kierownikiem jest lic. J. Grabowska (Konkurs „Granty dla przyszłości” dla wybitnych studentów WSMiP, 1 XI 2022).

¹⁰ Pierwotna nazwa grupy projektowej brzmiała „WywiadUj”.

¹¹ Zob. zestawienia TOP 500 najpłodniejszych edytorów polskojęzycznej Wikipedii uszeregowanych pod względem liczby dodanych bajtów w ostatnim roku w przestrzeni głównej: [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Najp%C5%82odniejsi_wikipedy%C5%9Bci/2022-01-01/bajty (stan na 1 stycznia 2022 r.); [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Najp%C5%82odniejsi_wikipedy%C5%9Bci/2023-01-01/bajty (stan na 1 stycznia 2023 r.).

¹² Redaktorzy to grupa użytkowników Wikipedii, którzy mają uprawnienia do oznaczania stron jako przejrane, tzn. wolne od wandalizmów i zgodne z podstawowymi zasadami edytowania Wikipedii. Z punktu widzenia projektu oznacza to możliwość edytowania haseł bez weryfikacji ze strony innych użytkowników (redaktorów) – są one widoczne od razu w Wikipedii i nie wymagają akceptacji ze strony jednego z redaktorów Wikipedii. Daje to też możliwość akceptacji poczynąń początkujących wikipedystów.

¹³ Por. B. Atroszko, J. Atroszko, *Przegląd badań na temat Wikipedii oraz z wykorzystaniem Wikipedii jako instrument badawczego*, [w:] *Reviewed Proceedings of the Interdisciplinary Scientific International Conference for PhD Students and Assistants QUAERE 2020*, 22-26 VI 2020, vol. 10, Hradec Králové, s. 1037.

systemowe, wspierane instytucjonalnie zaangażowanie w to przedsięwzięcie ma duże walory edukacyjne, popularyzatorskie, a nawet naukowe. Wymogi edycji haseł w Wikipedii nie różnią się zasadniczo od tych stawianych studenckim pracom dyplomowym. Dodatkowo serwis daje duże możliwości popularyzacji wiedzy – choćby z uwagi na rozpoznawalność w Polsce i na świecie. Wikipedia przedstawia też znaczącą wartość jako narzędzie badawcze zarówno w zakresie badań ilościowych, jak i jakościowych. Niemal trzy lata prac pozwalają na pierwsze oceny poziomu merytorycznego najważniejszych haseł z zakresu studiów wywiadowczych oraz ukazanie perspektywy rozwoju tej inicjatywy¹⁴.

Do tej pory w ramach projektu udało się opublikować 29 artykułów¹⁵. Znajduje się wśród nich 16 haseł utworzonych od nowa i 13 haseł szeroko rozbudowanych. *In genere* dotyczą one szerokiego spektrum zagadnień instytucjonalno-funkcjonalnych związanych ze studiami wywiadowczymi. Znacząco rozbudowaliśmy m.in. hasła odnośnie do czterech z pięciu polskich służb specjalnych: Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW), Agencji Wywiadu (AW), Centralnego Biura Antykorupcyjnego (CBA) oraz Służby Kontrwywiadu Wojskowego (SKW)¹⁶. Opublikowane i rozbudowane hasła dotyczą także zagranicznych służb specjalnych. Do tej pory opublikowaliśmy artykuły o wybranych służbach z następujących państw: Czech (Wywiad Wojskowy, VZ), Holandii (Główna Służba Wywiadu i Bezpieczeństwa, AIVD), Rosji (Federalna Służba Ochrony, FSO), Szwecji (Agencja Wojskowego Rozpoznania Radioelektronicznego, FRA; Wojskowa Służba Wywiadu i Bezpieczeństwa, MUST; Policja Bezpieczeństwa, SÄPO;), USA (Agencja do Walki z Narkotykami, DEA), Włoch (Agencja Informacji i Bezpieczeństwa Wewnętrznego, AISI). Cztery opracowane hasła odnoszą się do historycznych instytucji wywiadowczych: z Austrii (Federalny Urząd Ochrony Konstytucji i Kontrterroryzmu, BVT) oraz Jugosławii (Oddział Ochrony Ludu, OZNA; Służba Kontrwywiadu, KOS; Urząd Bezpieczeństwa Państwowego, UDBA). Osobną grupę haseł stanowią instytucje systemu kontroli i nadzoru nad służbami specjalnymi: brytyjski Połączony Komitet Wywiadu, JIC i polski Minister Koordynator Służb Specjalnych oraz struktury organizacyjne poszczególnych służb (Centrum Antyterrorystyczne ABW). Inna grupa haseł nawiązuje do działalności służb specjalnych. Są to hasła węzłowe, takie jak operacja

¹⁴ Prace projektowe trwają od 12 kwietnia 2021 roku. W inicjatywę zaangażowani są głównie studenci kierunku bezpieczeństwo narodowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, którzy problematykę studiów wywiadowczych opanowują w trakcie nauki, m.in. w ramach oferowanej analityczno-wywiadowczej ścieżki specjalizacyjnej. Ponadto środki uzyskane na realizację grantów umożliwiły uczestnictwo w szkoleniach z tego obszaru tematycznego, a także w warsztatach badawczych.

¹⁵ Szczegółowy wykaz opublikowanych haseł znajduje się na stronie internetowej projektu, zob. [online] <https://zbn.inp.uj.edu.pl/wywiadujemy-stan-prac>, 4 III 2024.

¹⁶ Obecnie trwają prace nad rozbudową hasła dotyczącego piątej polskiej służby specjalnej: Służby Wywiadu Wojskowego (SWW). Udział zespołu w edycji tej grupy haseł przedstawia się następująco (stan na 30 I 2024 roku): ABW – 62,6%, AW – 48,4%, CBA – 83,8%, SKW – 77,4%. Zespół jest też jednym z częściej edytujących te hasła. Dla każdego hasła w Wikipedii prowadzone są ogólnodostępne statystyki. Obrazują one m.in. udział poszczególnych użytkowników w edycji danego hasła oraz częstotliwość edycji. Zob. np. dla hasła „Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego”: [online] https://xtools.wmcloud.org/articleinfo/pl.wikipedia.org/Agencja_Bezpiecze%C5%84stwa_Wewn%C4%99trznego?uselang=pl, 4 III 2024.

specjalna oraz artykuły o konkretnych działaniach wywiadowczych, np. „Operacja Rubikon” czy „Zaangażowanie CIA w Laosie”. Osobna grupa haseł obejmuje biogramy osób związanych z działalnością wywiadowczą, np. „Paulina Tyszevska”¹⁷.

W literaturze naukowej pojawiają się tezy głoszące, że wiele haseł opublikowanych w Wikipedii odzwierciedla aktualny stan wiedzy naukowej¹⁸. Neil Thompson i Douglas Hanley twierdzą, że zależnie od przyjętej definicji oraz metody szacuje się, iż w ramach jej zbiorów znajduje się od 500 tys. do 1 mln artykułów spełniających kryteria pełnoprawnych artykułów naukowych¹⁹. Nie podważamy tezy, że w Wikipedii można znaleźć odzwierciedlenie aktualnej wiedzy naukowej w niektórych dyscyplinach, jak np. nauki chemiczne, które badali cytowani autorzy. Jednak, naszym zdaniem, są obszary zdecydowanie „słabiej zagospodarowane”. Ograniczając się do polskojęzycznej Wikipedii, za taką dyscyplinę uznajemy nauki o bezpieczeństwie, co zamierzamy zobrazować na przykładzie studiów wywiadowczych.

Literatura naukowa na temat Wikipedii jest stosunkowo obszerna²⁰. Wikipedyści systematycznie gromadzą informacje o publikacjach naukowych wydanych w Polsce i poświęconych tej problematyce. W latach 2004-2023 średnio publikowano 6 takich artykułów rocznie²¹. Podobne rezultaty można zaobserwować, przeszukując bazy zagraniczne. Na przykładzie niemieckiego repozytorium GESIS należącego do Instytutu Nauk Społecznych Leibniza (ang. *Leibniz Institute for the Social Sciences*) widać natomiast rosnącą liczbę publikacji traktujących *stricte* o Wikipedii²².

Jednak liczba publikacji, które podejmują temat Wikipedii w kontekście studiów wywiadowczych, czy szerzej bezpieczeństwa narodowego, jest ograniczona. Do takich wniosków prowadzi analiza treści kluczowych czasopism z zakresu *intelligence studies*. W przypadku czasopism „British Journal of Educational Studies”²³, „Intelligence and

¹⁷ W trakcie przygotowania do publikacji jest prawie 40 haseł opracowanych przez studentów. Ich autorami są zarówno członkowie projektu, jak i inni studenci Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ, którzy podjęli się zredagowania haseł na podstawie przygotowanych prac zaliczeniowych. Obszerniej na ten temat zob. [online] <https://zbn.inp.uj.edu.pl/wywiadujemy>, 4 III 2024.

¹⁸ Zob. np. J. Giles, *Internet Encyclopaedias Go Head to Head*, „Nature” 2005, no. 438, s. 900–901; por. M. Szpunar, *Wikipedia – zbiorowa mądrość czy kolektywna głupota?*, „e-Mentor” 2008, vol. 5, no. 27, s. 14.

¹⁹ N. Thompson, D. Hanley, *Science Is Shaped by Wikipedia: Evidence from a Randomized Control Trial*, „MIT Sloan Research Paper” 2018, no. 5238-17, s. 1 i n.

²⁰ Zob. *Wikipedia: List of Academic Studies about Wikipedia*, [online] https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:List_of_academic_studies_about_Wikipedia, 4 III 2024.

²¹ Zob. *Wikipedia w publikacjach naukowych*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Wikipedia_w_publicacjach_naukowych, 4 III 2024.

²² Zob. efekt wyszukiwania hasła „wikipedia” w serwisie GESIS, [online] https://search.gesis.org/?source=%7B%22query%22%3A%7B%22bool%22%3A%7B%22must%22%3A%5B%7B%22query_string%22%3A%7B%22query%22%3A%22wikipedia%22%2C%22default_operator%22%3A%22AND%22%7D%7D%5D%2C%22filter%22%3A%5B%7B%22term%22%3A%7B%22type-%22%3A%22publication%22%7D%7D%5D%7D%7D%7D%7D%7D&lang=en, 4 III 2024.

²³ Strona główna czasopisma „British Journal of Educational Studies wraz z wyszukiwarką”, [online] <https://www.tandfonline.com/toc/rbje20/63/3>, 4 III 2024. „British Journal of Educational Studies” nie jest czasopismem naukowym poświęconym wyłącznie studiom wywiadowczym i naukom o bezpieczeństwie. Jednak na jego łamach cyklicznie publikowane są artykuły o tej tematyce. Co więcej,

National Security”²⁴ oraz „The International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs”²⁵ wyszukiwarka nie znajduje żadnej pozycji jakkolwiek powiązanej z Wikipedią. W przypadku czasopism „Comparative Strategy” i „International Journal of Intelligence and CounterIntelligence” możliwe jest znalezienie pojedynczych artykułów zawierających przypisy odwołujące do Wikipedii (najczęściej przy informacji biograficznej dotyczącej danej osoby)²⁶ oraz dwa bezpośrednio traktujące o Wikipedii, które zostały opublikowane stosunkowo niedawno, w 2023 roku. Pierwszy ujmuje ją jako pole walki informacyjnej w kontekście wojny rosyjsko-ukraińskiej²⁷. Drugi jedynie wspomina o wzmożonym zainteresowaniu internautów artykułami o tematyce wywiadowczej w Wikipedii w przypadku ujawnienia skandali związanych ze służbami²⁸. W rodzimej literaturze również brakuje publikacji poruszających to zagadnienie w kontekście studiów wywiadowczych.

Niniejszy artykuł ma charakter przeglądowny. Podstawą do jego napisania były doświadczenia zebrane w ramach dotychczasowych prac projektowych, dane zgromadzone przez Wikipedię oraz dostępna literatura przedmiotu. Studia wywiadowcze są przez nas traktowane jako studium przypadku, co jest wskazywane jako najczęściej stosowana technika badawcza w przypadku badania Wikipedii²⁹.

Praca składa się z czterech części. W pierwszej części przy pomocy opisu filarów Wikipedii przedstawione zostały zasady edycji Wikipedii. W tej części staramy się pokazać, że nie odbiegają one zasadniczo od podstaw warsztatu naukowego. Ponadto prezentujemy w tym miejscu nasze doświadczenia związane z respektowaniem i weryfikacją zasad edycji. W drugiej części skupiamy się na możliwościach dydaktycznych Wikipedii: czy może ona być nowoczesnym narzędziem, które pozwoli opanować podstawy warsztatu badawczego w zakresie porządkowania wiedzy? W trzeciej części badamy możliwości popularyzacyjne Wikipedii. Zaprezentowane zostaną dane statystyczne, które pokazują, że zainteresowanie problematyką studiów wywiadowczych jest stosunkowo wysokie, na pewnym poziomie względnie stałe, ale też najczęściej

w 2015 roku jeden z numerów czasopisma został poświęcony wyłącznie na zagadnienia związane ze studiami wywiadowczymi i naukami o bezpieczeństwie. Zob: „British Journal of Educational Studies” 2015, vol. 53, no. 3.

²⁴ Strona główna czasopisma „Intelligence and National Security” wraz z wyszukiwarką, [online] <https://www.tandfonline.com/journals/fint20>, 4 III 2024.

²⁵ Strona główna czasopisma „The International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs” wraz z wyszukiwarką, [online] <https://www.tandfonline.com/journals/usip20>, 4 III 2024.

²⁶ Zob. np. G. Grant, V. Milenski, *The 10 Indispensable Roles of a Chief of Defense in a Modern Democracy: Experience and Lessons (Not) Learned in Central/Eastern Europe and the Former Yugoslavia*, „Comparative Strategy” 2021, vol. 40, no. 1, s. 61.

²⁷ Zob. I. Varzhanskyi, *Reflexive Control as a Risk Factor for Using OSINT: Insights from the Russia-Ukraine Conflict*, „International Journal of Intelligence and CounterIntelligence” 2024, no. 2, s. 10.

²⁸ Zob. H.B. Jaffel, S. Larsson, *Why Do We Need a New Research Agenda for the Study of Intelligence?*, „International Journal of Intelligence and CounterIntelligence” 2024, no. 2, s. 5. Autorzy w swoich rozważaniach odsyłają do następującej pracy: J.W. Penney, *Chilling Effects: Online Surveillance and Wikipedia Use*, „Berkeley Technology Law Journal” 2016, no. 1, s. 117-182.

²⁹ T. Raburski, *Wikipedia jako narzędzie...*, s. 122 i n.

incydentalne. Czwarta część artykułu przedstawia Wikipedię jako użyteczne narzędzie badawcze w zakresie studiów wywiadowczych, które pozwala monitorować zainteresowanie studiami wywiadowczymi oraz porządkować wiedzę w tej dziedzinie.

WIKIPEDIA – ZASADY EDYCJI HASEŁ

Wikipedia umożliwia edycje haseł każdej osobie niezależnie od wykształcenia. Tworzenie i edytowanie haseł jest proste i intuicyjne. Użytkownicy mają również do dyspozycji rozbudowany system pomocy. Zasady edytowania bazują na pięciu filarach, które definiują istotę Wikipedii i są podstawą kolejnych reguł tworzenia haseł³⁰. Pokazują one, że w założeniu ma to być encyklopedia wzorowana w dużej mierze na jej tradycyjnych (drukowanych) odpowiednikach. Zgodnie z pierwszą filarem hasła powinny spełnić wymóg encyklopedyczności, tj. powinny dotyczyć znaczących zagadnień, które są odnotowane przez wiarygodne i neutralne źródła³¹. Drugi filar odnosi się do dbałości o obiektywizm publikowanych treści i jest określany jako neutralny punkt widzenia. Kluczowymi wymogami tego filaru są bezstronność i weryfikowalność, czyli opracowywanie artykułów na podstawie wiarygodnych i zróżnicowanych źródeł oraz literatury przedmiotu. W szczególności w przypadku tematów spornych wymagana jest rzetelność, tj. przedstawienie jak najszerszego spektrum poglądów³². Trzeci filar dotyczy w głównej mierze praw autorskich. Wikipedia jest wolnym zbiorem wiedzy, tzn. wszyscy autorzy Wikipedii udostępniają czytelnikom swoją twórczość na wolnych licencjach³³. Czwarty filar to „etyka wikipedysty”, czyli netykieta oznaczająca szacunek do innych autorów Wikipedii, kulturalne zachowanie, unikanie osobistych ataków i nieuzasadnionych uogólnień, prowadzenie spokojnej i rzeczowej dyskusji oraz chęć współpracy. Pozytywnie oceniane są również: dobra wola i zakładanie jej u innych, twórcza współpraca przy tworzeniu artykułów zamiast narzucania innym swoich racji. Ostatni, piąty filar ma gwarantować otwartość na nowe pomysły i jest określany jako brak sztywnych reguł. Oznacza to, że poza czterema powyższymi filarami *można śmiało modyfikować strony dla samej przyjemności edytowania i choć zmiany powinny mieć jakiś zamierzony cel, to nie jest wymagana od nikogo perfekcja – wszystkie wersje stron są przechowywane i można do nich zawsze wrócić, żadna edycja nie uszkadza trwale zawartości*

³⁰ Wikipedia. *Pięć filarów*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Pięć_filarów, 4 III 2024. Zob. szerzej D. Jemielniak, *Życie wirtualnych dzikich. Netnografia Wikipedii, największego projektu współtworzonego przez ludzi*, Warszawa 2013, s. 289 i n.

³¹ Zob. szerzej Wikipedia. *Encyklopedyczność*, [online] <https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Encyklopedyczność>, 4 III 2024.

³² Zob. szerzej Wikipedia. *Neutralny punkt widzenia*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Neutralny_punkt_widzenia, 4 III 2024.

³³ Z punktu widzenia kształcenia akademickiego istotną częścią tego filaru jest również zakaz umieszczania w Wikipedii materiałów w sposób naruszający prawa autorskie, w szczególności dopuszczanie się plagiatów cudzych prac. Zob. szerzej Wikipedia. *Prawa autorskie*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Prawa_autorskie, 4 III 2024.

strony. Należy równocześnie pamiętać, że cokolwiek tu zostanie napisane – może zostać zachowane na zawsze³⁴.

W naszym przekonaniu wyżej opisane zasady edycji haseł są zgodne z podstawami warsztatu naukowego i pozwalają na rozwój elementarnych umiejętności badawczych. Zasadnicze pytanie brzmi, jak zasady te egzekwowane są w praktyce. Nie generalizując, można poczynić kilka spostrzeżeń na podstawie opublikowanych w projekcie haseł³⁵. W dotychczasowej pracy zespołu wymóg braku encyklopedyczności hasła nie był zasadniczo podnoszony. Nie może to dziwić, ponieważ opublikowane przez zespół artykuły dotyczą podstawowych zagadnień z zakresu studiów wywiadowczych i trudno zarzucić im brak znaczenia czy „milczenie” źródeł bądź literatury przedmiotu. Wątpliwości odnośnie do encyklopedyczności pojawiły się jedynie raz, w przypadku opracowania biogramu Pauliny Tyszewskiej – agentki wywiadu Oddziału II Sztabu Głównego Wojska Polskiego³⁶. W tym wypadku wątpliwości jednego z administratorów Wikipedii dotyczyły niewielkich dokonań Tyszewskiej³⁷. Była to uwaga polemiczna, która nie wpłynęła na ostateczną publikację rozszerzonej wersji hasła³⁸.

Z punktu widzenia założeń projektu wiele cennych uwag można odnotować odnośnie do drugiego filaru Wikipedii. W przeciwieństwie do pierwszego filaru, który jest w zasadzie kryterium zero-jedynkowym, wymagania związane z weryfikowalnością dają szerokie pole do dyskusji. W tym wypadku poprawki są nieuniknione i trudno wyobrazić sobie artykuł, którego nie można ulepszyć pod względem chociażby doboru źródeł. Wymagania te są szczegółowo weryfikowane zwłaszcza w przypadku artykułów nominowanych do wyróżnionej zawartości Wikipedii, które są eksponowane na stronie głównej portalu. Liczba wyróżnionych artykułów jest niewielka w stosunku do całej zawartości Wikipedii i wynosi obecnie 4962 (w tym 979 artykułów na medal i 3657 dobrych artykułów), co stanowi niewiele ponad 3% wszystkich haseł zamieszczonych w polskojęzycznej Wikipedii³⁹. Wszystkie kategorie wyróżnień są przyznawane

³⁴ *Wikipedia. Pięć filarów...*

³⁵ Zob. T. Ganicz, *Mechanizmy kontroli jakości Wikipedii – czyli jak półanarchiczna społeczność może skutecznie zastąpić radę redakcyjną*, „Biuletyn EBIB” 2009, no. 1; S. Solik, *Instytucjonalizacja reguł i automatyzacja działań w projektach Wikimedia*, [w:] *Technologiczno-społeczne oblicza XXI wieku*, red. D. Gałuszka, G. Ptaszek, D. Żuchowska-Skiba, Kraków 2016, s. 340-345.

³⁶ E. Dąbrowska, A. Przyborowska, *Kontrwywiad II RP (1914) 1918–1945 (1948)*, t. 5, cz. 1, Warszawa 2018, s. 30.

³⁷ Administrator wyraził to w następujący sposób: *Czy to encyklopedyczna osoba? Sami szpiedzy, bez najwyższych odznaczeń, upamiętnienia lub spektakularnych dokonań (które z reguły dają odznaczenia, często pośmiertne) nie są encyklopedyczni*. Zob. *Dyskusja wikipedysty. Wywiadujemy*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Dyskusja_wikipedysty:Wywiadujemy, 4 III 2024.

³⁸ Warto dodać, że hasło powstało w 2013 roku i zostało przez nasz zespół projektowy jedynie znacząco rozbudowane.

³⁹ Obecnie istnieją trzy kategorie artykułów odznaczających się wysoką jakością pod względem redakcyjnym i merytorycznym. Są to: artykuł na medal, dobry artykuł oraz listy na medal. Zob. Wikipedia: *Wyróżniona zawartość Wikipedii*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Wyr%C3%B3%C5%BCniona_zawarto%C5%9B%C4%87_Wikipedii, 4 III 2024.

w wyniku dyskusji prowadzonej wśród wikipedystów⁴⁰. Najważniejszym wyróżnieniem jest „artykuł na medal”, przyznawany za stworzenie tekstu wyczerpującego temat, bazującego na kompleksowym przeglądzie źródeł i literatury przedmiotu oraz opatrzonego, jeśli to możliwe, odpowiednim materiałem graficznym⁴¹. W przypadku drugiej kategorii, wyróżnienia „dobry artykuł”, wymagania są nieco mniej restrykcyjne, tj. opis tematu powinien być wystarczający, podobnie jak zakres wykorzystanej bazy bibliograficznej i szaty graficznej⁴². Obie kategorie są wyróżnione w Wikipedii specjalnym oznaczeniem.

Zgodnie z regulaminem każdy nominowany artykuł musi spełnić trzy podstawowe warunki, które zasadniczo pokrywają się z pięcioma filarami Wikipedii⁴³. Pierwszy warunek ma kluczowe znaczenie i odnosi się do meritum artykułu. Zgodnie z nim hasło musi być opracowane językiem neutralnie nacechowanym, obiektywnie, bez naruszania praw autorskich, w oparciu o wiarygodne i reprezentatywne źródła przywołane w aparacie bibliograficznym. Drugi warunek dotyczy poprawności językowo-stylistycznej. Artykuł powinien być napisany klarownie i musi być pozbawiony błędów językowych, a sam wywód powinien być klarowny i logiczny. Dodatkowo informacje zawarte w hasle muszą być aktualne i ponadczasowe⁴⁴. Ponadto informacje powinny być przedstawione w sposób, który nie wywoła tzw. wojen edycyjnych⁴⁵. Trzeci wymóg odnosi się do formy artykułu, który powinien być sformatowany i posiadać układ treści zgodny z ogólnymi standardami przyjętymi w Wikipedii⁴⁶.

Udział artykułów o służbach wywiadowczych w tekstach wyróżnionych w Wikipedii jest, jak na razie, śladowy. Tylko biogram Mariana Rejewskiego został oznaczony

⁴⁰ Sposób przyznawania obu kategorii wyróżnień jest zasadniczo taki sam. Zarówno artykuł medalowy, jak i dobry może nominować do tej kategorii każdy zalogowany użytkownik, edytujący co najmniej od miesiąca i mający na swym koncie minimum 100 nieusuniętych edycji w przestrzeni głównej. Nie są to wymagania szczególnie restrykcyjne. Nominowane artykuły oceniane są w określonym przedziale czasowym (14 dni – dobry artykuł; 30 dni artykuł na medal) przez co najmniej trzech wikipedystów w swoistym procesie recenzyjnym. Artykuł jest recenzowany przez wikipedystów, którzy mają uprawnienia do nominowania artykułów do wyróżnień. Jednocześnie osoba zgłaszająca artykuł do wyróżnienia nie może być recenzentem.

⁴¹ *Pomoc. Porównanie wyróżnień artykułów* [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Pomoc:Por%C3%B3wnanie_wyr%C3%B3%C5%BCnienie%C5%84_artyku%C5%82%C3%B3w, 4 III 2024.

⁴² *Wikipedia. Wyróżniona zawartość...*

⁴³ Kryteria dostały wypracowane przez Wikipedystów w 2012 roku. Zob. *Pomoc. Porównanie wyróżnień...*

⁴⁴ „Ponadczasowość” jest definiowana przez Wikipedię jako dyrektywa, która nakazuje przedstawiać każdą informację tak, żeby niezależnie od tego, co się wydarzy później, nie trzeba było zmieniać raz napisanego tekstu, lecz jedynie go rozszerzyć. Zob. szerzej *Pomoc. Ponadczasowość*, [online] <https://pl.wikipedia.org/wiki/Pomoc:Ponadczasowo%C5%9B%C4%87>, 4 III 2024.

⁴⁵ „Wojna edycyjna” jest definiowana przez Wikipedię jako sytuacja, gdy dwóch lub więcej wikipedystów nie zgadza się co do treści jakiegoś hasła i wielokrotnie tę treść zmienia według własnego uznania. Zob. szerzej *Wikipedia. Wojna edycyjna*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Wojna_edycyjna, 4 III 2024.

⁴⁶ Zob. *Wikipedia. Standardy artykułów/standard ogólny*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Standardy_artyku%C5%82%C3%B3w/standard_og%C3%B3lny, 4 III 2024.

jako „artykuł na medal” w kategorii „żołnierze polskiego wywiadu i kontrwywiadu”. Trzeba jednak dodać, że postać polskiego matematyka i kryptologa wykracza daleko poza dziedzinę studiów wywiadowczych i nie jest jej centralnym punktem. Tekstów o służbach specjalnych brakuje również w artykułach zaliczanych do kategorii „dobre”. Nie musi to oznaczać braku wartościowych haseł dotyczących tych zagadnień, ponieważ uzyskanie wyróżnienia wymaga aktywności w postaci nominacji, tzn. dopiero nominowane hasła zostają poddane ocenie oraz recenzji innych wikipedystów. W ramach prac projektowych 17 sierpnia 2023 roku nominowaliśmy artykuł „cykl wywiadowczy” do kategorii „dobry artykuł”. Opracowane zespołowo hasło miało w przybliżeniu objętość jednego arkusza wydawniczego (ok. 38 tys. znaków) i kompleksowo przedstawiało definicję, etapy oraz prognozy dotyczące cyklu wywiadowczego, w ujęciu polskim, amerykańskim, kanadyjskim, australijskim, brytyjskim, natowskim⁴⁷. Całość została opatrzona obszerną literaturą przedmiotu polską i zagraniczną. Uwagi merytoryczne do hasła dotyczyły jedynie ujednolicenia przypisów. Ostatecznie artykuł nie został wyróżniony z uwagi na brak recenzji innych wikipedystów. W naszej ocenie oznacza to potrzebę większej promocji studiów wywiadowczych wśród użytkowników Wikipedii.

Trzecią kategorią wyróżniania tekstów zamieszczanych w Wikipedii jest oznaczenie ich jako „artykuły poprawne”. Ta grupa również jest eksponowana na stronie głównej Wikipedii w rubryce „Czy wiesz, że?”⁴⁸. Wśród prac przygotowanych przez zespół w ten sposób zostało wyróżnione hasło dotyczące holenderskiej AIVD. W procesie weryfikacji nominacji wikipedyści zwrócili uwagę na konieczność uzupełnienia przypisów. Ponadto kilku edytorów dokonało również drobnych poprawek redakcyjnych. Odnosnie do trzeciego filaru nie sformułowaliśmy żadnych istotnych spostrzeżeń związanych z ochroną praw autorskich.

Komentarza wymagają kwestie związane z czwartym filarem – netykietą merytoryczną. W przypadku naszych prac uwagi innych użytkowników były na ogół formułowane w kulturalny sposób. Jednak szerokie grono użytkowników, tematyka wywiadowcza oraz anonimowość zwiększają ryzyko negatywnych komentarzy w porównaniu z debatą akademicką. Nasze doświadczenia pokazują, że nieprzestrzeganie „etyki Wikipedii” należy do rzadkości i spotyka się z szybką reakcją administratorów serwisu. W przypadku prymitywnych wandalizmów reakcja jest niemal natychmiastowa. Taka sytuacja miała miejsce w listopadzie 2022 r., gdy anonimowi użytkownicy kilkakrotnie usuwali brudnopis zespołu z roboczymi wersjami poprawianych haseł i zastępowali je wulgaryzmami. W ciągu kilku minut administratorzy przywracali właściwą wersję brudnopisu. Trzeba jednak odnotować, że bardziej wyrafinowane wandalizmy wymagają samodzielnej interwencji. Podczas naszych prac natknęliśmy się na dwa takie przypadki: pierwszy to dopisanie w brudnopisie do listy haseł opracowanych przez zespół

⁴⁷ Zob. *Cykl wywiadowczy*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Cykl_wywiadowczy, 4 III 2024.

⁴⁸ Obecnie takich artykułów jest 32 843. Ich jakość jest oceniana w Wikipedii w następujący sposób: „kiedy widniały na stronie głównej Wikipedii, ich jakość była godna uwagi”. Hasła nominowane do wyróżnienia w tej kategorii muszą posiadać bogaty aparat bibliograficzny oraz przestrzegać zasad formatu artykułu w Wikipedii.

nowej propozycji: „Zabójstwo księdza Jerzego Popiełuszki”⁴⁹; drugi przypadek dotyczył kilkukrotnej próby zmiany o jeden dzień daty powstania CIA, w haśle dotyczącym tej instytucji⁵⁰.

O respektowaniu piątego filaru świadczy choćby życzliwe przyjęcie naszych działań projektowych, które w wielu elementach odstają do standardowego sposobu edytowania Wikipedii.

WIKIPEDIA JAKO NARZĘDZIE EDUKACYJNE

Wikipedię można postrzegać jako największy serwis edukacyjny w Polsce. Jednak o jej pełnym wykorzystaniu w nauczaniu można mówić dopiero wtedy, gdy wyjdziemy poza traktowanie jej jako tradycyjną encyklopedię czy podręcznik, w przypadku których na-stawieni jesteśmy na bierny i bezrefleksyjny odbiór zamieszczonych treści. Potencjału Wikipedii można doświadczyć dopiero podczas samodzielnej redakcji hasła i włączenia się we wspólną pracę nad konkretnym artykułem czy też grupą artykułów⁵¹. Jak stwierdziła N. Bednarska, praca nad opracowaniem haseł oznacza: *uczenie się poprzez przynależenie, uczenie się jako doświadczenie, uczenie się jako działanie i uczenie się jako stawianie się. Wikipedysta jest twórczy, nastawiony na wnoszenie swojej wiedzy do wspólnoty, której jest częścią, uczy się interakcji z innymi członkami społeczności, aktywnie konstruując własną wiedzę*⁵².

Badacze twierdzą, że portale pokroju Wikipedii wspierają nowe formy uczenia się, takie jak m.in. IBE (ang. *Inquiry Based Education*, nauczanie i uczenie się przez dociekanie naukowe), uczenie się we współpracy (ang. *collaborative learning*) oraz uczenie poprzez współtworzenie (ang. *co-creation*)⁵³. Praca zespołu projektowego wychodzi z takich założeń – aktywnego uczenia się i współpracy. Traktujemy Wikipedię jako miejsce aktywnego uczenia się we współpracy.

⁴⁹ *Wikipedysta. Wywiadujemy/brudnopis: Różnice pomiędzy wersjami*, [online] <https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Wikipedysta:Wywiadujemy/brudnopis&diff=prev&oldid=6870811>, 4 III 2024.

⁵⁰ *Centralna Agencja Wywiadowcza. Różnice pomiędzy wersjami*, [online] https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Centralna_Agencja_Wywiadowcza&diff=prev&oldid=72754013, 4 III 2024.

⁵¹ Zauważalny staje się trend wykorzystywania Wikipedii jako narzędzia dydaktycznego służącego jednocześnie do popularyzacji wiedzy. Podczas webinarium pt. *Wikipedia dla nauczycieli – szansa czy wyzwanie?* zorganizowanego przez Centrum Edukacji Medialnej członkini zarządu Stowarzyszenia Wikimedia Polska wskazywała na zalety Wikipedii w procesie edukacji. Zaangażowanie uczniów do publikowania artykułów, opracowywania i weryfikacji bibliografii pomaga w rozpoznawaniu wiarygodnych przekazów, uczy odpowiedzialności za publikowane treści oraz aktywizacji w dziedzinie nauki. Zob. [online] <https://www.youtube.com/watch?v=CHGOcWwYrDI>, 7 III 2024.

⁵² N. Bednarska, *Wikipedia na uczelni i w szkole – przyszli nauczyciele o Wikipedii*, „Ruch Pedagogiczny” 2015, no. 1, s. 150.

⁵³ I. Maciejowska, A. Powierska, M. Krzeczowska, *Zastosowanie narzędzi WEB 2.0 w dydaktyce akademickiej*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Elektrotechniki i Automatyki Politechniki Gdańskiej” 2019, no. 65, s. 65.

Dotychczasowe doświadczenia związane z przygotowywaniem haseł pokazują duże możliwości dydaktyczne przedsięwzięcia. Wymogi redakcyjne Wikipedii, jak wspomniano wyżej, nie odstają od tych formułowanych przy tradycyjnych opracowaniach naukowych. Jednocześnie nauka tych kluczowych elementów warsztatu naukowego odbywa się z przeświadczeniem wykonywania czegoś społecznie przydatnego, a nie pisania prac zaliczeniowych, które często nie znajdują później żadnego praktycznego zastosowania. Drugi ważny aspekt edukacyjny to konieczność poprawiania i aktualizowania dostępnych haseł, co wyrabia umiejętność krytycznego myślenia. Posiadanie uprawnień redaktora Wikipedii oznacza także możliwość akceptowania edycji dokonywanych przez mniej doświadczonych wikipedystów. Zaletą tego jest m.in. nawyk ciągłego kształcenia i aktualizowania swojej wiedzy.

Prace nad poszczególnymi hasłami bazują na pięciu etapach pracy studentów nad artykułami w Wikipedii, wyszczególnionymi przez M. Ochmańskiego:

1. wyszukiwanie artykułów związanych z daną dziedziną wiedzy;
2. kwerenda i lektura literatury, która pozwala nabyć wiedzę na temat zawarty w artykule;
3. krytyczna analiza artykułu i weryfikacja błędów;
4. nauka edytowania artykułów lub pisanie nowych;
5. poprawianie istniejących artykułów i tworzenie nowych artykułów⁵⁴.

Powyższe pięć etapów znajduje zastosowanie w przypadku studiów wywiadowczych. Pierwszy etap pozwala na wyznaczenie zakresu studiów wywiadowczych i stanowi wprowadzenie do tego obszaru wiedzy⁵⁵. Z jednej strony oznacza to konieczność określenia podstawowych haseł dla tej subdyscypliny, a z drugiej strony – otwarcia na nowe zagadnienie związane przykładowo z aktualnymi wydarzeniami, np. Operacja Rubikon, Pegasus (oprogramowanie szpiegujące). Jest to szczególnie istotne w przypadku studiów wywiadowczych, ponieważ wiele haseł z tej problematyki nie zostało jeszcze przygotowanych. Ponadto poziom merytoryczny opracowanych haseł jest na ogół niski, tj. często występują one w szątkowej formie, nie są aktualizowane i zaopatrzone w przypisy do źródeł i literatury przedmiotu. W tym wypadku brakuje też przejrzystej kategoryzacji haseł.

Drugi etap prac umożliwia zapoznanie studentów ze źródłami oraz podstawową literaturą przedmiotu z zakresu studiów wywiadowczych. Obecnie istnieje szeroki dostęp do polskich i zagranicznych baz danych, profesjonalnych portali naukowych, zdigitalizowanych archiwów czy wirtualnych bibliotek. Ponadto ten etap prac daje możliwość poszukiwania i oceny nowych źródeł, co także sprzyja rozwijaniu zdolności wyszukiwania informacji i porządkowania oraz zdobywania wiedzy. Ostatecznie umożliwia to zbudowanie odpowiedniej bazy bibliograficznej i zaznajomienie z narzędziami do monitorowania aktualnych wydarzeń z zakresu studiów wywiadowczych.

⁵⁴ M. Ochmański, *Czy Wikipedia może być przydatna w nauczaniu historii książki i bibliotek?*, „Przegląd Biblioteczny” 2017, z. 1, s. 17.

⁵⁵ Zob. A. Gruszcak, *Studia wywiadowcze jako poddyscyplina nauk o bezpieczeństwie. Kierunki rozwoju*, [w:] *Bezpieczeństwo. Dyscyplina nauki wobec funkcjonowania państwa*, red. R. Skarżyński, E. Kuźlew-ska, Białystok 2018, s. 65-84.

Trzeci etap uczy krytycznego myślenia i weryfikacji tekstu pod względem merytorycznym. Z drugiej strony jest to również weryfikacja zdobytej wiedzy. Dostępne hasła z zakresu studiów wywiadowczych często wymagają aktualizacji oraz dodania przypisów. Wiele z nich zawiera błędy merytoryczne lub wymaga rozbudowania. Paradoksalnie te niedociągnięcia dają duże możliwości ćwiczeń nawet osobom, które dopiero zdobywają gruntowną wiedzę na temat studiów wywiadowczych.

Czwarty etap pozwala na doskonalenie umiejętności pisania uporządkowanych, krótkich tekstów o charakterze informacyjnym, w tym sporządzania bibliografii i przypisów. Wersje robocze haseł opracowane przez studentów niebędących stałymi członkami zespołu Wywiadujemy często wymagały dodatkowej pracy redakcyjnej. Nieodzownym elementem tej części pracy było uzupełnianie bibliografii, przypisów i odsyłaczy do innych treści niż Wikipedia.

Ostatni etap można traktować jako umiejętność praktycznego wykorzystania wiedzy z zakresu studiów wywiadowczych i nabycie umiejętności kształtowania treści w świecie cyfrowym. Wikipedia daje możliwość stałego monitorowania stron związanych ze studiami wywiadowczymi, zmian poszczególnych haseł, wyłapywania wandalizmów (np. wcześniej wspomniany przypadek zmiany daty powstania CIA) czy śledzenia popularności poszczególnych stron. Nasze doświadczenia pokazują, że stosunkowo duża liczba haseł do opracowania i późniejszego monitorowania wymaga wypracowania rozwiązań organizacyjnych. Po pierwsze potrzebna jest grupa osób na stałe zaangażowanych w projekt i rozwijających niezbędne kompetencje w zakresie edycji i aktualizowania haseł. Ponadto potrzebny jest też szerszy „dopływ” autorów haseł, co oznacza konieczność budowania mechanizmu, w którym każdy zainteresowany student mógłby w prosty sposób zaangażować się w przygotowanie słownika służb specjalnych w Wikipedii.

Takie podejście może się przełożyć na osiągnięcie przynajmniej dziesięciu efektów kształcenia. Nieodzownym wynikiem pracy nad artykułami o tej tematyce jest zdobycie wiedzy na temat studiów wywiadowczych. Inną grupę uzyskiwanych rezultatów można określić jako te o charakterze warsztatowym. Zaliczyć do niej można pozyskanie umiejętności porządkowania wiedzy, wyszukiwania informacji i wykształcenia potrzeby ich weryfikowania oraz źródeł, z których pochodzą. Immanentnym efektem kształcenia nienależącym do tej grupy jest wykształcenie krytycznego podejścia do informacji. Kolejną grupę można określić jako zbiór efektów o charakterze technicznym. Zaliczają się do nich umiejętność konstruowania tekstów informacyjnych oraz sporządzania przepisów i bibliografii. Ostatnia grupa obejmuje wyniki kształcenia o społecznym charakterze. Praca nad artykułami w Wikipedii włącza jednostkę w większy proces popularyzacji wiedzy realizowany przez społeczność wikipedystów. Charakter tej społeczności sprzyja również zdrowemu współzawodnictwu. Wikipedyści mogą konkurować nie tylko w kategoriach ilościowych, ale starać się również o wyróżnienia za jakość wykonanej pracy. Finałnym efektem aktywnego uczestnictwa w tej społeczności jest dostrzeżenie potrzeby uczenia się przez całe życie oraz dbałość o rozwój intelektualny⁵⁶.

⁵⁶ Por. M. Ochmański, *Czy Wikipedia...*, s. 17-18.

POPULARYZACJA WIEDZY W WIKIPEDII

Wikipedia jest źródłem informacji, z którego często korzysta się w pierwszej kolejności, co dotyczy również studentów⁵⁷. Posiada ogromny potencjał w zakresie nieformalnego uczenia się w internecie, który można wykorzystać do promocji problematyki dotyczącej studiów wywiadowczych. Statystyki oglądalności poszczególnych haseł pokazują, że zainteresowanie tą problematyką jest stosunkowo wysokie, na pewnym poziomie względnie stałe, ale też najczęściej incydentalne, tj. związane z konkretnymi wydarzeniami w przestrzeni publicznej. Dane statystyczne podawane w tej części artykułu mają na celu ukazanie potencjału popularyzacyjnego Wikipedii⁵⁸. Są one również atrakcyjnym materiałem badawczym do analizy, co zostanie zasygnalizowane w ostatniej części artykułu.

Liczba odwiedzin haseł o polskich służbach specjalnych jest stosunkowo wysoka zarówno w wymiarze bezwzględnym, jak i w porównaniu ze skalą zainteresowania innymi instytucjami. Warto zestawić je z hasłami dotyczącymi innych służb mundurowych. W ostatnich latach zainteresowanie hasłem „Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego” oscyluje wokół 100 tys. wyświetleń rocznie, co oznacza średnią dzienną odwiedzin na poziomie 277. W 2023 roku było ono nawet wyższe niż zainteresowanie hasłami: „Policja (Polska)” – 89 462⁵⁹ oraz „Straż Graniczna (Polska)” – 79 666. Artykuły dotyczące pozostałych czterech polskich służb specjalnych najczęściej mieszczą się w przedziale 40-50 tys. wyświetleń rocznie i są porównywalne z wynikami „Żandarmerii Wojskowej”, „Służby Więziennej” i „Państwowej Straży Pożarnej” oraz bardziej popularne niż artykuły dotyczące „Służby Ochrony Państwa” – 34 142 czy „Krajowej Administracji Skarbowej” – 20 286. Dużym zainteresowaniem cieszą się również nieistniejące już polskie służby specjalne: „Służba Bezpieczeństwa PRL” – 105 695, „Wojskowe Służby Informacyjne” – 68 048 czy „Urząd Ochrony Państwa” – 51 726.

W celu zobrazowania skali zainteresowania służbami specjalnymi można zestawić je z innymi instytucjami administracji publicznej⁶⁰. Konstytucyjne organy kontroli państwowej i ochrony cieszą się następującym zainteresowaniem: „Rzecznik Praw Obywatelskich” – 56 171, „Najwyższa Izba Kontroli” – 48 232, „Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji” – 61 923, „Rzecznik Praw Dziecka” – 40 792. Zainteresowanie wybranymi

⁵⁷ N. Bednarska, *Wikipedia na uczelni...*, s. 141.

⁵⁸ Wszystkie dane dotyczące liczby odwiedziny stron pochodzą ze strony <https://pageviews.wmcloud.org>. Jeśli nie wskazano inaczej, uwzględniliśmy przekierowania (*redirects*), np. hasła „ABW do hasła „Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego”. W statystykach odwiedzin skupiliśmy się tylko na użytkownikach, tj. wszystkich osobach, którzy wyświetliły daną stronę: edytujący, niezalogowani edytujący oraz czytelnicy. Pominęliśmy odwiedziny pajaków sieciowych (wyszukiwarek) i innych programów automatyzujących.

⁵⁹ Trzeba odnotować, że w okresie pandemii COVID-19 hasło „Policja (Polska)” odwiedzało zdecydowanie więcej osób, np. w 2021 roku zarejestrowano 153 083 odwiedzin.

⁶⁰ Zdajemy sobie sprawę, że trudno wskazać na kryterium, które uzasadniało porównanie służb specjalnych z innymi instytucjami. Zdecydowaliśmy się na dobór instytucji o statusie konstytucyjnym, które powinny charakteryzować się neutralnością polityczną i bezstronnością.

konstytucyjnymi organami władzy sądowniczej wynosiło w 2023 roku w przypadku „Trybunału Konstytucyjnego” – 105 462, a w przypadku „Sądu Najwyższego” – 67 590. W wypadku tych organów jest ono o wiele bardziej zmienne w czasie niż w hasłach o służbach specjalnych. Dla przykładu, liczba odwiedzin w ciągu tylko dziesięciu dni od ogłoszenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 roku dotyczącego ustawy o dopuszczalności przerywania ciąży⁶¹ sięgnęła liczby 95 977 odwiedzin (256 682 w 2020 roku).

Za inny punkt odniesienia mogą posłużyć najbardziej popularne hasła w polskojęzycznej Wikipedii z zakresu problematyki bezpieczeństwa narodowego. Prym wśród nich wiecie hasło „Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej” – 408 266⁶², które znajduje się na 122 pozycji wśród najbardziej popularnych haseł w polskojęzycznej Wikipedii w 2023 roku⁶³. Warto odnotować, że wśród pięciuset najbardziej popularnych haseł nie znalazło się żadne bezpośrednio związane ze studiami wywiadowczymi. Za bardzo luźno związane z tą subdyscypliną naukową można uznać jedynie hasło „James Bond (seria filmów)”. Jednak nie ulega wątpliwości, że pozycję 373 na liście (246 726 w 2023 roku)⁶⁴ najpopularniejszych haseł zawdzięcza ono przede wszystkim kulturze masowej⁶⁵.

Warto odnotować, że hasła dotyczące polskich służb są rzadko odwiedzane w innych wersjach językowych Wikipedii. Hasło „Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego” jest dostępne w dwunastu wersjach językowych o zróżnicowanej jakości. Stopień zainteresowania artykułem odzwierciedla zasadniczo położenie geopolityczne naszego kraju. W 2023 roku najwięcej odwiedzin odnotowano w następujących wersjach językowych: rosyjska (7327 odwiedzin), angielska (3903 odwiedzin), niemiecka (3903) i ukraińska (1613)⁶⁶. Podobne spostrzeżenia można odnieść do haseł dotyczących innych polskich służb specjalnych, tj. zainteresowanie nimi jest niewielkie, najbardziej popularne są w wersji anglojęzycznej (CBA i SKW) albo rosyjskojęzycznej (AW i SWW)⁶⁷. Po-

⁶¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. sygn. akt K 1/20 (Dz. U. z 2021 r. poz. 175).

⁶² Dokładna liczba wyświetleń hasła „Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej”: 372 924 w 2021 r.; 763 489 w 2022 r.; 408 662 w 2023 r.

⁶³ Analiza najczęściej odwiedzanych stron w polskojęzycznej Wikipedii zob. [online] <https://pageviews.wmcloud.org/topviews/?project=pl.wikipedia.org&platform=all-access&date=last-year&excludes=,4> III 2024.

⁶⁴ Liczba odwiedzin z przekierowaniami jest niewiele wyższa i wynosi 246 740.

⁶⁵ W 2022 roku na liście 500 najbardziej popularnych – poza „James Bond (seria filmów)” – haseł znalazły się jeszcze trzy hasła powiązane ze studiami wywiadowczymi: „James Bond” (poz. 354), „Ryszard Kukliński” (poz. 438) oraz „KGB” (poz. 460).

⁶⁶ Ranking popularności omawianego hasła niewiele się zmienia przy uwzględnieniu dłuższej perspektywy czasowej. W okresie od 1 lipca 2015 roku (początek zbierania danych przez Wikipedię) do 13 lutego 2024 roku najbardziej popularnymi wersjami językowymi poza polską są kolejno: rosyjska, niemiecka, angielska i ukraińska, zob. [online] <https://pageviews.wmcloud.org/langviews/?project=pl.wikipedia.org&platform=all-access&agent=user&range=all-time&sort=views&direction=1&view=list&page=Agencja%20Bezpiecze%C5%84stwa%20Wewn%C4%99trznego,4> III 2024.

⁶⁷ Hasło „Służba Wywiadu Wojskowego” nie posiada wersji anglojęzycznej.

nadto ukraińska wersja językowa również należy do jednych z popularniejszych. Z kolei wersja niemieckojęzyczna – poza ABW – występuje tylko w przypadku CBA.

Odnosnie do zagranicznych służb specjalnych liczba odwiedzin w polskojęzycznej Wikipedii jest bardzo zróżnicowana. Stosunkowo często są odwiedzane hasła dotyczące powszechnie znanych wywiadów, tj. izraelski Mosad (89 174/2023), amerykańskie CIA (78 700/2023) oraz FBI (76 016/2023), brytyjskie MI6 (47 800/2023) czy rosyjskie FSB (46 957/ 2023)⁶⁸. Porównywalną popularnością cieszą się hasła o znanych, nieaktywnych już służbach, np. KGB (94 041/2023) czy Stasi (40 211/2023). Z drugiej strony artykuły dotyczące pozostałych służb specjalnych, jeśli w ogóle zostały opracowane, mają niską albo wręcz śladową liczbę wyświetleń. W tym gronie znajdują się m.in. hasła odnoszące się do służb: włoskiej AISI – Agencja ds. Informacji i Bezpieczeństwa Zewnętrznego (277/2023), holenderskiej AIVD – Główna Służba Wywiadu i Bezpieczeństwa (568/2023) czy szwedzkiej „SÄPO” – Policja Bezpieczeństwa (3277/ 2023). Stosunkowo niskim zainteresowaniem cieszą się również hasła popularne w innych wersjach językowych: niemiecki BND – Federalna Służba Wywiadowcza (13 798/2023), chińskie Ministerstwo Bezpieczeństwa Państwowego (3025/2023) czy francuska DGSE – Generalna Dyrekcja Bezpieczeństwa Zewnętrznego (1726/2023).

Skala zainteresowania poszczególnymi hasłami jest w pewnym zakresie uzależniona od bieżących wydarzeń. W przypadku haseł dotyczących samych instytucji służb specjalnych można stwierdzić, że mają one stałą oglądalność i widoczne momenty większego zainteresowania. Tytułem przykładu, hasło „Agencja Wywiadu” było odwiedzane średnio 139 razy dziennie (w okresie od 1 lipca 2015 roku do 1 lutego 2024 roku)⁶⁹. Jednak oglądalność strony 13 stycznia 2018 roku sięgnęła 1671 odwiedzin, a ponad dwa lata później, 25 maja 2020 roku, liczba odwiedzających wynosiła aż 4220. Wydaje się, że te nagłe i krótkotrwałe wzrosty oglądalności można powiązać z konkretnymi wydarzeniami, o których opinia publiczna była szeroko informowana. W pierwszym przypadku, 12 stycznia 2018 roku, Agencja Wywiadu rozpoczęła kampanię informacyjną w internecie⁷⁰. Natomiast 24-25 maja 2020 roku środki masowego przekazu informowały o zatrzymaniu byłego zastępcy szefa AW pod zarzutem przestępstwa pedofilii. Za inny przykład może posłużyć hasło „Służba Bezpieczeństwa PRL”, które tylko jednego dnia, tj. 18 lutego 2016 roku, zanotowało aż 11 723 odwiedzin, co można powiązać z komunikatem Instytutu Pamięci Narodowej w sprawie oględzin pierwszej partii materiałów odnalezionych w domu wdowy po Czesławie Kiszczaku⁷¹. W pierwszych tygodniach inwazji Rosji na Ukrainę podobne tendencje były widoczne w przypadku

⁶⁸ Zainteresowanie tymi hasłami w anglojęzycznej Wikipedii jest stosunkowo wysokie i w przypadku trzech służb osiąga wartości wyższe niż milion wyświetleń w 2023 roku: Mosad (1,7 mln), CIA (1,6 mln), FBI (1,4 mln).

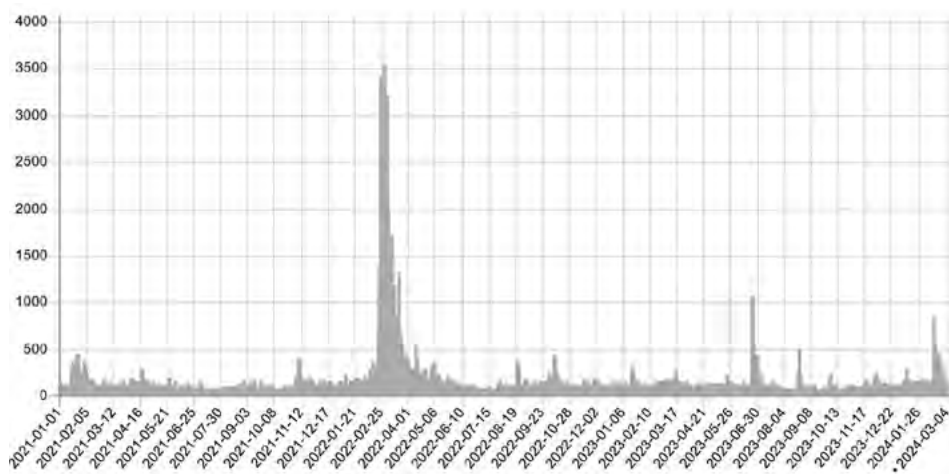
⁶⁹ Dane dotyczące oglądalności poszczególnych stron są dostępne od 1 lipca 2015 roku.

⁷⁰ A. Głowczewski, *Kampania informacyjna Agencji Wywiadu w internecie – zachęca do służby w AW*, 12 I 2018, [online] <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1097467,kampania-informacyjna-agencji-wywiadu-w-internecie-zacheca-do-sluzby-w-aw.html>, 4 III 2024.

⁷¹ [online] <https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/12217,Komunikat-w-sprawie-ogledzin-pierwszej-partii-materialow-zabezpieczonych-przez-p.html>, 4 III 2024.

zwiększenia zainteresowania poszczególnymi służbami specjalnymi Federacji Rosyjskiej oraz Ukrainy. Wydaje się, że ten sam efekt zadziałał w odniesieniu do hasła „Mosad” w związku z atakiem Hamasu na Izrael 7 października 2023 roku.

Wykres 1. Liczba odsłon hasła „Federalna Służba Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej” od 1 I 2021 do 4 III 2024 r.

Źródło: <https://pageviews.wmcloud.org>, 5 III 2024.

Interesujących danych o wzmożonym, okresowym zainteresowaniu dostarczają hasła związane z działalnością służb specjalnych. Sztandarowym przykładem może być hasło „Pegasus – oprogramowanie szpiegujące” gruntownie rozbudowane przez zespół 12 sierpnia 2021 roku. Na przełomie roku 2021/2022 debatowano nad powołaniem komisji śledczej ds. Pegasusa. Ostatecznie do utworzenia komisji nie doszło. Sama debata „ucichła” w momencie inwazji Rosji na Ukrainę, co doskonale ilustrują dostępne dane: liczba odwiedzin hasła w całym 2022 roku wynosiła 97 579. Jednak 80% odwiedzin (dokładnie 78362) przypada na okres od 1 stycznia do 24 lutego 2022 roku⁷².

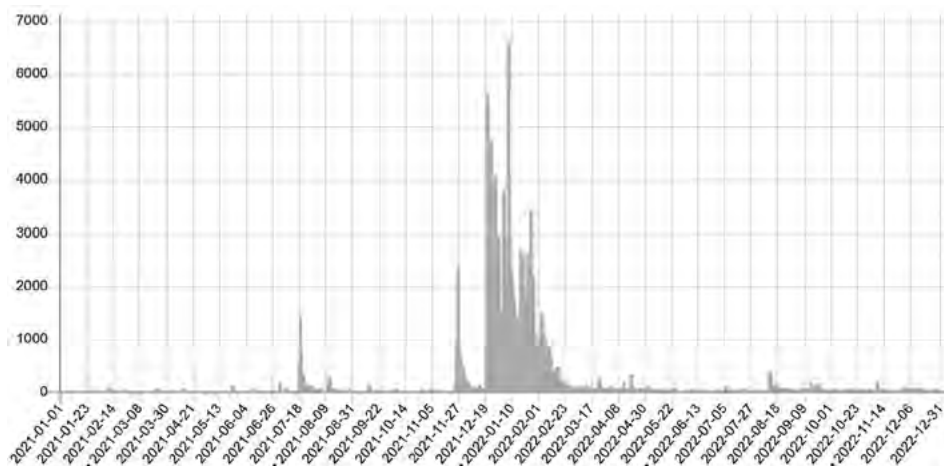
Stosunkowa duża liczba odwiedzin daje możliwość promowania opracowań naukowych z obszaru studiów wywiadowczych. Zgodnie z zasadą edycji hasła zamieszczone w Wikipedii powinny zawierać podstawowe, rzetelne informacje i odsyłać do szczegółowej wiedzy fachowej w wartościowych publikacjach, w tym także naukowych⁷³.

⁷² Innym przykładem hasła, które z definicji wzbudza zainteresowanie w określonym czasie, jest „Święto ABW”, które w dniu obchodów ABW, tj. 6 kwietnia, odwiedzano w 2023 roku 95 razy (6 kwietnia 2022 roku – 69 odwiedzin). Średnia dzienna odwiedzin tego hasła i mediana wynosi 2. Warto zauważyć, że omawiane hasło jest ponad przeciętnie odwiedzane także 26 lipca (29 odwiedzin 26 lipca 2023 r.) w dniu święta Policji. Trzeba zaznaczyć, że w tym drugim hasle znajduje się link wewnętrzny do hasła „Święto ABW” wskazanego jako podobne święto. Bardzo dobrze ukazuje to potrzebę kompleksowego opracowania hasel poprzez stosowanie odesłań w formie hiperlinków.

⁷³ K. Wilk, *Globalizacja wiedzy a popularyzacja Internetu na świecie w latach 1995-2019*, „Rynek – Społeczeństwo – Kultura” 2019, no. 1, s. 44-49.

Jest to szczególnie istotne w związku z postępującą digitalizacją wyników działalności badawczej. W przygotowanych przez zespół hasłach znajdują się odesłania do prac opublikowanych zarówno przez pracowników naukowych, jak i studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dotyczy to m.in. następujących hasel: „Operacja Rubikon”⁷⁴, „Pegasus”⁷⁵, „Säkerhetspolisen”⁷⁶. Nieedytowane przez zespół hasła z obszaru studiów wywiadowczych nie są najczęściej opatrzone stosownym aparatem naukowym w postaci przypisów. Najczęściej są one incydentalne i niekompletne.

Wykres 2. Liczba odsłon hasła „Federalna Służba Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej”
od 1 I 2021 do 31 XII 2022 r.

Źródło: <https://pageviews.wmcloud.org>, 5 III 2024.

WIKIPEDIA JAKO NARZĘDZIE BADAWCZE

Wikipedia jest atrakcyjnym narzędziem, które z powodzeniem może służyć jako wsparcie w pracy badawczej⁷⁷. O jej atrakcyjności przesądza duża popularność serwisu internetowego oraz oddolny charakter samego przedsięwzięcia. Dodatkowo jest to źródło o otwartym dostępie, tj. pełne bazy danych łącznie z archiwami są dostępne dla

⁷⁴ K. Wilkosz, *Operacja Rubikon – jedna z najbardziej udanych operacji wywiadowczych wszech czasów*, „Analiza KBN UJ” 2021, no. 9.

⁷⁵ J. Stelmach, *Pegasus. Oprogramowanie inwigilacyjne w Polsce i na świecie*, „Komentarz KBN UJ” 2021, no. 14; M. Kolaszyński, „Osiodłać Pegaza” – założenia reformy kontroli nad służbami specjalnymi, „Komentarz ZBN UJ” 2019, no. 10.

⁷⁶ P. Dańda, *Organizacja i funkcjonowanie szwedzkich służb wywiadowczych na tle innych państw nordyckich*, „Jagielloński Przegląd Bezpieczeństwa” 2018, no. 1.

⁷⁷ Obszerniej na ten temat zob. T. Raburski, *Wikipedia jako narzędzie...*, s. 104-153.

każdego. Tomasz Raburski zwraca uwagę, że jest to źródło tanie, w wysokim stopniu przejrzyste i stosunkowo proste do wykorzystania w badaniach⁷⁸.

Tytułem przykładu, Wikipedia może być wykorzystywana do stałego monitorowania skali zainteresowania studiami wywiadowczymi poprzez analizę poszczególnych haseł i ich autorów oraz liczbę odwiedzin. Zgodnie z wymogami licencyjnymi każda edycja w dowolnym artykule (również wycofana czy skasowana) jest zapisywana i zawiera oznaczenie daty oraz autorstwa. Daje to duże możliwości badań porównawczych i rozwoju poszczególnych haseł zarówno w wymiarze jakościowym, jak i ilościowym. W przypadku każdego artykułu stosunkowo łatwo można sprawdzić, ile razy, kiedy i przez kogo był on edytowany, ile osób obserwuje dany artykuł oraz ile osób odwiedza daną stronę⁷⁹. Możliwe są również badania autorów poszczególnych haseł, ponieważ każda edycja jest przypisywana do konkretnego konta. Dotyczy to także anonimowych edycji, które są przypisywane do pseudokonta o nazwie IP, spod którego dokonano edycji. W ten sposób można analizować, jakich edycji dokonał konkretny użytkownik⁸⁰.

Liczba odwiedzin poszczególnych haseł dotyczących studiów wywiadowczych została przedstawiona powyżej. Na tym etapie prac nie jesteśmy w stanie stwierdzić, jakie czynniki i w jakim stopniu determinują oglądalność danego hasła. Nie wiemy:

1. W jakim zakresie oglądalność wynika z jakości danego artykułu?
2. Jaki wpływ na oglądalność ma odpowiednia kategoryzacja hasła?
3. Jakie wydarzenia i trendy wpływają na zmienność zainteresowania?
4. Czy można wyodrębnić wydarzenia wspólne dla większej liczby haseł dotyczących studiów wywiadowczych, które determinują zwiększoną oglądalność?
5. Jak duży wpływ w tym aspekcie odgrywają środki masowego przekazu?
6. W jakim zakresie zainteresowanie poszczególnymi hasłami jest uwarunkowane kulturowo?⁸¹

Odpowiedzi na te i szereg innych pytań wymagają dalszych badań.

Analizując statystyki dotyczące wyświetleń zagranicznych służb wywiadowczych w ich ojczystych wersjach językowych Wikipedii w latach 2019-2024, można wstępnie potwierdzić hipotezę o wpływie bieżących wydarzeń na zwiększone zainteresowanie problematyką wywiadowczą. Epizodyczne szczyty generowanych wejść wydają się być skorelowane z aktualnymi wydarzeniami związanymi z działalnością służb lub dyskursem debaty publicznej. W przypadku niemieckiej BND szczyty popularności hasła związane były z otwarciem nowej centrali w Berlinie (7369 – 9 II 2019), wyrokiem Federalnego Trybunału Konstytucyjnego zarzucającego możliwość naruszeń prywatności w internecie przez niemieckie służby (2939 – 19 V 2020) oraz zatrzymaniem

⁷⁸ Tamże, s. 106.

⁷⁹ Tamże, s. 113.

⁸⁰ Tamże, s. 114.

⁸¹ Na temat uwarunkowań kulturowych zob. W. Lewoniewski, K. Węcel, W. Abramowicz, *Multilingual Ranking of Wikipedia Articles with Quality and Popularity Assessment in Different Topics*, „Computers” 2019, no. 3.

oficera BND w związku z zarzutami o szpiegostwo na rzecz Rosji (3567 – 17 I 2023). W przypadku Federalnego Urzędu Ochrony Konstytucji (BfV) rekordy popularności powiązane były z zapowiadaniem monitorowaniem organizacji młodzieżowej AfD Junge Alternative i ruchu Der Flügel (2992 – 15 I 2019), oskarżeniami AfD o prawicowy ekstremizm i stwarzanie ryzyka dla systemu demokratycznego Niemiec (5025 – 3 III 2021) oraz zarzutami o antysemityzm wobec byłego szefa BfV Hansa-Georga Maaßena (4210 – 17 I 2023). Artykuł o włoskiej AISI 10 maja 2020 roku wygenerował rekordowe 6764 wyświetleń, najpewniej w związku z odbiciem porwanej w 2018 roku w Somalii włoskiej wolontariuszki Silvii Romano.

Wikipedia umożliwia łatwy dostęp do danych o autorach poszczególnych haseł. Każdy użytkownik może sprawdzić, kto i kiedy dokonał edycji danego hasła. Pozwala to przeanalizować:

1. Czy są wikipedyści wyspecjalizowani w problematyce służb specjalnych, którzy od dłuższego czasu tworzą hasła?
2. Czy jest to wąska grupa osób, czy raczej proces ten jest zdekoncentrowany? Jakie są proporcje edycji haseł przez użytkowników w stosunku do anonimowych edycji przypisanych do pseudokont o nazwie IP?
3. Jaka jest dynamika powstawania haseł, tj. jak często są edytowane?

Wstępne analizy pokazują, że wśród edytorów polskojęzycznej Wikipedii nie ma wyspecjalizowanej grupy zajmującej się tematyką wywiadowczą. W przypadku haseł o polskich służbach specjalnych widać, że proces ich tworzenia jest mocno zdekoncentrowany. Średnia liczba edycji przypadająca na autora wynosi: ABW – 1,8; AW – 1,9; CBA – 2,0; SKW – 2,0; SWW – 2,0⁸².

W przypadku pięciu haseł dotyczących obecnych polskich służb specjalnych można wyodrębnić kilku edytorów, którzy stosunkowo często je poprawiają. W większości są to drobne aktualizacje. Stosunkowo szybko wprowadzane są informacje o zmianach na stanowiskach kierowniczych w służbach specjalnych oraz nowelizacje ustaw kompetencyjnych. Jednak przy większym zestawieniu haseł dotyczących studiów wywiadowczych nie sposób wytypować autorów, którzy specjalizują się w tej problematyce. Tytułem przykładu, hasło „Pegasus (oprogramowanie szpiegujące)” jest edytowane przez różnych autorów, tj. lista pięciu najaktywniejszych edytorów tego hasła nie pokrywa się z listą osób aktualizujących hasła o ABW, AW, CBA, SKW oraz SWW. Jeszcze inni autorzy tworzą hasła o zagranicznych służbach specjalnych.

Powyższe obserwacje o studiach wywiadowczych jako obszarze słabo zagospodarowanym w Wikipedii potwierdza szersza analiza dwóch kluczowych haseł: „Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego” oraz „Agencja Wywiadu”. Przed edycją hasła dotyczącego ABW w 2021 roku przez zespół projektowy jego rozmiar wynosił 24 805 bajtów. Hasło było rozbudowywane przez wikipedystów od sierpnia 2004 roku. W latach 2004-2021 były to jednak stosunkowo drobne edycje. Największa rozbudowa treści – o ok. 2 tys. bajtów – została dokonana 26 lipca 2015 roku poprzez stworzenie nowej

⁸² Dane pochodzą z narzędzia Wikipedia Page History Statistics, [online] <http://vs.aka-online.de/cgi-bin/wppagehiststat.pl>, 4 III 2024.

sekcji artykułu: „stopnie służbowe”. Zdecydowana większość edycji miała drobny charakter i dotyczyła modyfikacji hasła o bieżące dane, wprowadzenia poprawek językowych oraz aktualizacji przypisów. Wspomniana edycja hasła dokonana przez zespół w maju 2021 roku zwiększyła jego rozmiar do 60 071 bajtów (co stanowiło 142% objętości hasła przed rozbudową). Wprowadzone wtedy zmiany dotyczyły niemal każdej sekcji hasła, tj. rozszerzono je o nowe zagadnienia oraz odświeżono treść graficzną za pomocą wykresów, tabel i zdjęć. Późniejsze edycje miały najczęściej charakter techniczno-redakcyjny. Wikipedyści poprawiali m.in. zamieszczone linki, odwołania, aktualizowali informacje na podstawie bieżących danych (np. w kwestii budżetu, kierownictwa ABW itp.). Część poprawek została również dokonana przez członków zespołu Wywiadujemy. Autorem większej edycji (3519 bajtów) był jeden z wikipedystów. Użytkownik rozbudował część artykułu o niejawnych placówkach ABW. Warto przy tym zauważyć, że znaczna część edycji dotyczących kwestii merytorycznych była dokonywana systematycznie przez tę samą, wąską grupę wikipedystów. Edycje o charakterze techniczno-redakcyjnym często były autorstwa wikipedystów wyspecjalizowanych w tych kwestiach w ramach wszystkich haseł Wikipedii⁸³.

Podobne wnioski można wyciągnąć z historii edycji hasła dotyczącego Agencji Wywiadu. W latach 2004-2005 edycje wikipedystów nadawały mu kształt właściwy dla artykułu poprzez stopniowe rozbudowywanie go o kolejne kwestie. Do czasu znaczącej edycji hasła przez zespół Wywiadujemy jego rozmiar wynosił 29 663 bajty. Edycja zespołu rozszerzyła jego treść o 21 040 bajtów. Śledząc późniejsze edycje, można zaobserwować podobną tendencję, jak w przypadku edycji hasła o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Zestawieniu obu historii edycji pokazuje, że większości zmian o merytorycznym charakterze dokonała ta sama, wąska grupa wikipedystów, a nazwy użytkowników powtarzają się. W odróżnieniu od artykułu o ABW nikt spoza zespołu Wywiadujemy nie rozbudował hasła o AW o nowe treści merytoryczne⁸⁴.

Niemal trzy lata systematycznego śledzenia haseł z zakresu studiów wywiadowczych w polskojęzycznej Wikipedii pozwalają stwierdzić, że jest to zagadnienie niszczone wśród wikipedystów, nierozwijane merytorycznie. Przyrost haseł z tej problematyki, poza działaniami zespołu, był niewielki. Można jednak wskazać na wyjątki od tej zasady. Jednym z nich są merytoryczne zmiany w hasle „Ośrodek Szkolenia AW”, które między 13 września 2023 roku a 1 listopada 2023 roku zostało wzbogacone o listę komendantów ośrodka udokumentowaną w aparacie bibliograficznym⁸⁵. Jednak takie edycje mają incydentalny charakter. Nawet oczywiste błędy merytoryczne mogą utrzymywać się w poszczególnych hasłach bardzo długo. Tytułem przykładu, w hasle „Służba Kontrwywiadu Wojskowego” zespół omyłkowo wprowadził zdanie: *W przypadku*

⁸³ Zob. historię edycji hasła „Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego”, [online] https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Agencja_Bezpiecze%C5%84stwa_Wewn%C4%99trznego&action=history&offset=&limit=500, 4 III 2024.

⁸⁴ Zob. historię edycji hasła „Agencja Wywiadu”, [online] https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Agencja_Wywiadu&action=history&offset=&limit=500, 4 III 2024.

⁸⁵ Zob. ostatnią z edycji hasła „Agencja Wywiadu”, [online] https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=O%C5%9Brodek_Szkolenia_Agencji_Wywiadu&diff=71661097&oldid=71262889, 4 III 2024.

kontroli operacyjnej działalność ABW (sic) kontrolowana jest przez Wojskowy Sąd Okręgowy w Warszawie, który zarządza kontrolę operacyjną na wniosek szefa SKW.

Błąd poprawiliśmy sami po niespełna półtora roku od publikacji.

O niewielkim zainteresowaniu profesjonalnych badaczy świadczy również brak odpowiedniej systematyki haseł. Jedną z podstawowych funkcji nauki jest porządkowanie wiedzy. W tym obszarze Wikipedia daje duże możliwości swoim użytkownikom, którzy samodzielnie decydują, do jakiej kategorii ma być przypisany dany artykuł. Każdy artykuł musi być przypisany przynajmniej do jednej z nich. Kategoryzacja haseł z zakresu studiów wywiadowczych jest niespójna. Warto zaznaczyć, że na ogólniejszym poziomie nauki o bezpieczeństwie nie są w Wikipedii jedną z podkategorii wyodrębnioną w ramach nauk społecznych. Tak jest w przypadku m.in. nauk prawnych, politologii czy stosunków międzynarodowych⁸⁶. Natomiast hasła dotyczące bezpieczeństwa znajdują się w dziale „Społeczeństwo”, które nie jest usystematyzowane zgodnie z kwalifikacją dziedzin i dyscyplin naukowych. Tematyka służb specjalnych jest rozwijana w ramach dwóch podkategorii trzeciego stopnia: „służby specjalne” oraz „wywiad”, które znajdują się w kategorii „społeczeństwo” i podkategorii pierwszego stopnia „bezpieczeństwo”. Jednak na poziomie systematyki drugiego stopnia podkategorie z zakresu studiów wywiadowczych zostały umieszczone w innych miejscach, tj. „służby specjalne” w podkategorii „bezpieczeństwo publiczne”, „wywiad” z kolei w podkategorii „bezpieczeństwo narodowe”. Trudno doszukać się w tym podziale logicznego uporządkowania, np. w „służbach specjalnych” znajduje się podkategoria „działania wywiadowcze”, a w „wywiadzie” podkategoria „służby specjalne”. Wydaje się, że usystematyzowanie w Wikipedii problematyki studiów wywiadowczych, nawet szerzej – nauk o bezpieczeństwie, wymaga prac systemowych.

ZAKOŃCZENIE

W naszym przekonaniu stan haseł o służbach specjalnych w polskojęzycznej Wikipedii nie odzwierciedla stanu wiedzy z zakresu studiów wywiadowczych. Jak do tej pory możliwości, jakie daje największa encyklopedia internetowa, nie zostały w pełni wykorzystane⁸⁷. Do największych zalet Wikipedii zalicza się niemal powszechną, zwłaszcza w młodszych pokoleniach, dostępność do zamieszczonych treści, z których można korzystać nieodpłatnie i w zasadzie w każdym miejscu. Daje to duże możliwości budowania odpowiedniej kultury wywiadowczej w społeczeństwie poprzez upowszechnianie rzetelnie przygotowanych haseł. Trzeba jednak odnotować, że tych ostatnich nadal jest stosunkowo mało. Hasła o tematyce wywiadowczej są często niepełne, pomimo że nie ma ograniczeń co do ich objętości. W tym wypadku tworzenie haseł odbywa się

⁸⁶ Kategoria „nauki społeczne”, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Kategoria:Nauki_spo%C5%82eczne, 4 III 2024.

⁸⁷ Opinie studentów na temat zalet i wad Wikipedii zob. N. Bednarska, *Wikipedia na uczelni...*, s. 143 i n.

w sposób oddolny, społecznościowy i zdecentralizowany⁸⁸. Oznacza to, że hasła z tej samej dziedziny są diametralnie różne zarówno pod względem jakościowym, jak i ilościowym. W wielu hasłach zdarzają się błędy merytoryczne, ortograficzne, stylistyczne i interpunkcyjne.

Potencjał związany z możliwością niemal natychmiastowej reakcji na bieżące wydarzenia i możliwość aktualizacji haseł również nie został w pełni wykorzystany. Tematyka służb specjalnych jest obszarem dynamicznym, w którym zmiany zachodzą zbyt szybko, by zdążyły to zarejestrować na bieżąco tradycyjne publikacje. Mimo to hasła z tej tematyki nie są aktualizowane zbyt często. Wyjątkiem są aktualizacje zmian kierownictwa poszczególnych służb oraz podstaw prawnych.

Nie do końca wykorzystano także globalny zasięg zamieszczanych treści, tj. znaczącą liczbę artykułów i dostępność kilkuset wersji językowych. W przypadku studiów wywiadowczych liczba zamieszczonych haseł nie jest imponująca i ustępuje zdecydowanie klasycznym słownikom zawierającym tę tematykę. Rzadko też źródeł inspiracji dla rozbudowy niektórych zagadnień szuka się w bardziej rozbudowanych wersjach językowych, przede wszystkim w wersji anglojęzycznej. Ponadto niewiele osób korzysta z możliwości edycji haseł, która jest dostępna dla każdego i nie wymaga specjalistycznych umiejętności informatycznych: w przypadku studiów wywiadowczych hasła są edytowane przez niewielką liczbę wikipedystów; nie można określić wyspecjalizowanej grupy, która zajmuje się całościowo tym zagadnieniem.

Wikipedia pozwala na łatwe wyszukiwanie haseł oraz kopiowanie treści. Warto też zwrócić uwagę na charakterystyczny dla internetu hipertekstowy sposób organizacji informacji. W odniesieniu do studiów wywiadowczych można stwierdzić, że stosunkowo skromne treści nie zostały jeszcze dostatecznie uporządkowane. Hasła często tworzone są w przypadkowy sposób bez rozplanowania siatki pojęciowej w ramach nauk o bezpieczeństwie i jej subdyscypliny nauk wywiadowczych oraz bez przypisania do właściwych kategorii.

Użytkownicy podkreślają często, że zaletą Wikipedii jest jej zrozumiały język oraz treści wzbogacone odnośnikami multimedialnymi, nie dotyczy to jednak haseł o służbach specjalnych. Hasła o służbach opracowane są językiem naukowym, który miesza się z językiem potocznym. Często brakuje odpowiednich odwołań do źródeł i literatury przedmiotu. Należy dodać, że przypadki wandalizowania haseł, w tym manipulacji informacją, należą do rzadkości.

W naszym przekonaniu największym wyzwaniem jest usystematyzowanie zagadnień z zakresu studiów wywiadowczych w Wikipedii i powiązanie tych treści z innymi poruszonymi tematami. Możliwość powiązania przygotowywanego hasła z 1,6 mln innymi hasłami w polskojęzycznej Wikipedii otwiera dużo większe perspektywy pod względem interdyscyplinarności. Systemowa praca nad hasłami ma istotne walory edukacyjne. Włączenie się w tę inicjatywę pozwala pracownikom i studentom poznawać nowe metody porządkowania wiedzy w świecie cyfrowym i „wymusza” zetknięcie się ze współczesnymi technologiami informacyjnymi.

⁸⁸ M. Ochmański, *Czy Wikipedia...*, s. 15.

Wikipedia jest przedsięwzięciem międzynarodowym, której hasła są dostępne w ponad 320 językach. Ten ogromny potencjał można wykorzystać na co najmniej dwa sposoby. Po pierwsze, inspiracją do powstania kolejnych haseł w języku polskim może być anglojęzyczna Wikipedia, najbardziej rozbudowana pod względem liczby haseł. Po drugie, istnieje możliwość promowania rodzimych haseł (np. system polskich służb specjalnych), często nieznanych w obiegu międzynarodowym. W Polsce istnieje również potrzeba większej popularyzacji wiedzy z zakresu studiów wywiadowczych. Wikipedia pozwala usystematyzować wiedzę i przedstawić ją szerzej odbiorcom w sposób wkomponowany w inne obszary wiedzy i życia społecznego, gospodarczego i kulturalnego. Tworzenie haseł i artykułów zgodnie z zasadami naukowości pozwala też promować dorobek naukowy tej subdyscypliny. Finalnie daje to możliwość budowy narzędzi badawczych, które mogą służyć rozwojowi tej subdyscypliny naukowej. Trzy lata prac projektowych przekonują, że jest to obszar wciąż niezagospodarowany, który wymaga silnego impulsu w postaci skoordynowanych projektów, nastawionych na merytoryczną rozbudowę haseł. Naszym zdaniem taki impuls mógłby płynąć ze strony instytucji naukowych⁸⁹.

BIBLIOGRAFIA

- Atroszko B., Atroszko J., *Przegląd badań na temat Wikipedii oraz z wykorzystaniem Wikipedii jako instrument badawczego*, [w:] *Reviewed Proceedings of the Interdisciplinary Scientific International Conference for PhD Students and Assistants QUAERE 2020*, 22-26 VI 2020, vol. 10, Hradec Králové.
- Bednarska N., *Wikipedia na uczelni i w szkole – przyszli nauczyciele o Wikipedii*, „Ruch Pedagogiczny” 2015, no. 1, 2015.
- „British Journal of Educational Studies” 2015, vol. 53, no. 3, [online] <https://www.tandfonline.com/journals/rbje20>.
- Dąbrowska E., Przyborowska A., *Kontrwywiad II RP (1914) 1918–1945 (1948)*, t. 5, cz. 1, Warszawa 2018.
- Dańda P., *Organizacja i funkcjonowanie szwedzkich służb wywiadowczych na tle innych państw nordyckich*, „Jagielloński Przegląd Bezpieczeństwa” 2018, no. 1.
- DCAF Intelligence Working Group, *Intelligence Practice and Democratic Oversight – A Practitioner's view*, Genewa 2003.
- Ganicz T., *Mechanizmy kontroli jakości Wikipedii – czyli jak półanarchiczna społeczność może skutecznie zastąpić radę redakcyjną*, „Biuletyn EBIB” 2009, no. 1.
- Giles J., *Internet Encyclopaedias Go Head to Head*, „Nature” 2005, no. 438.

⁸⁹ Jak do tej pory współpraca fundacji Wikimedia Polska z instytucjami naukowymi jest skromna. Na stronie internetowej fundacji znajduje się informacja o współpracy z Uniwersytetem Adama Mickiewicza w Poznaniu w dwóch obszarach: dydaktycznym i badawczym oraz o współpracy z Biblioteką Cyfrową oraz Katedrą Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Wrocławskiego, które przekazują materiały zdigitalizowane przez pracowników Uniwersytetu. Zob. oficjalną stronę internetową Wikimedia Polska, <https://wikimedia.pl/partnerzy>, 3 IV 2024.

- Głównzewski A., *Kampania informacyjna Agencji Wywiadu w internecie – zachęca do służby w AW*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2018, 12 I.
- Grant G., Milenski V., *The 10 indispensable roles of a chief of defense in a modern democracy: Experience and lessons (not) learned in Central/Eastern Europe and the former Yugoslavia*, „Comparative Strategy” 2021, 40 no. 1.
- Gruszczak A., *Studia wywiadowcze jako poddyscyplina nauk o bezpieczeństwie: kierunki rozwoju*, [w:] *Bezpieczeństwo: dyscyplina nauki wobec funkcjonowania państwa*, red. R. Skarżyński, E. Kuźelewska, Białystok 2018.
- „Intelligence and National Security”, [online] <https://www.tandfonline.com/journals/fint20>.
- Jaffel H.B., Larsson S., *Why do we need a new research agenda for the study of intelligence?*, „International Journal of Intelligence and CounterIntelligence” 2024, no. 2.
- Jemielniak D., *Życie wirtualnych dzikich. Netnografia Wikipedii, największego projektu współtworzonego przez ludzi*, Warszawa 2013.
- Kolaszyński M., „Osiedlać Pegaza” – założenia reformy kontroli nad służbami specjalnymi, „Komentarz ZBN UJ” 2019, nr 10.
- Larecki J.H., *Wielki leksykon tajnych służb świata*, Kraków 2017.
- Lewoniewski W., Węcel K., Abramowicz W., *Multilingual Ranking of Wikipedia Articles with Quality and Popularity Assessment in Different Topics*, „Computers” 2019, no. 3.
- Maciejowska I., Powierska A., Krzeczowska M., *Zastosowanie narzędzi WEB 2.0 w dydaktyce akademickiej*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Elektrotechniki i Automatyki Politechniki Gdańskiej” 2019, no. 65.
- Mansour S.A., *Intelligence Studies: The New Academic Discipline in Security Studies*, „FARAS Academic Papers” 2018, no. 1, s. 5-6.
- Nyzio A., Gruszczak A., Lewandowski A., *Polskie studia wywiadowcze. Stan i perspektywy badań*, Kraków 2024.
- Ochmański M., *Czy Wikipedia może być przydatna w nauczaniu historii książki i bibliotek?*, „Przegląd Biblioteczny” 2017, z. 1.
- Penney J.W., *Chilling Effects: Online Surveillance and Wikipedia Use*, „Berkeley Technology Law Journal” 2016, no. 1.
- Pożarski D., *Definicja i istota funkcjonowania polskich służb specjalnych*, „Przegląd Policyjny” 2019, no. 1.
- Raburski T., *Wikipedia jako narzędzie badawcze*, [w:] *Metody badań online*, red. P. Siuda, Gdańsk 2016.
- Solik S., *Instytucjonalizacja reguł i automatyzacja działań w projektach Wikimedia*, [w:] *Technologiczno-społeczne oblicza XXI wieku*, red. D. Gałuszka, G. Ptaszek, D. Żuchowska-Skiba, Kraków 2016.
- Stelmach J., *Pegasus. Oprogramowanie inwigilacyjne w Polsce i na świecie*, „Komentarz KBN UJ” 2021, no. 14.
- Szpunar M., *Wikipedia – zbiorowa mądrość czy kolektywna głupota?*, „e-Mentor” 2008, vol. 5, no. 27.
- „The International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs”, [online] <https://www.tandfonline.com/journals/usip20>.
- Thompson N., Hanley D., *Science Is Shaped by Wikipedia: Evidence from a Randomized Control Trial*, „MIT Sloan Research Paper” 2018, no. 5238-17.

Tkacz N., *Wikipedia and the Politics of Openness*, Chicago 2014.

Varzhanskyi I., *Reflexive Control as a Risk Factor for Using OSINT: Insights from the Russia–Ukraine Conflict*, „International Journal of Intelligence and CounterIntelligence” 2024, no. 2.

Wilk K., *Globalizacja wiedzy a popularyzacja Internetu na świecie w latach 1995-2019*, „Rynek – Społeczeństwo – Kultura” 2019, no. 1.

Wilkoś K., *Operacja Rubikon – jedna z najbardziej udanych operacji wywiadowczych wszech czasów*, „Analiza KBN UJ” 2021, no. 9.

Wojtaszczyk K.A., *Polskie służby specjalne. Słownik*, Warszawa 2011.

Źródła internetowe

Centralna Agencja Wywiadowcza. *Różnice pomiędzy wersjami*, [online] https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Centralna_Agencja_Wywiadowcza&diff=prev&oldid=72754013

Cykl wywiadowczy, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Cykl_wywiadowczy/.

Dyskusja wikipedysty. *Wywiadujemy*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Dyskusja_wikipedysty:Wywiadujemy.

Pomoc. *Ponadczasowość*, [online] <https://pl.wikipedia.org/wiki/Pomoc:Ponadczasowo%C5%9B%C4%87>.

Pomoc. *Porównanie wyróżnień artykułów* [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Pomoc:Por%C3%B3wnanie_wyr%C3%B3%C5%BCnienie%C5%84_artyku%C5%82%C3%B3w.

Wikipedia. *Encyklopedyczność*, [online] <https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Encyklopedyczno%C5%9B%C4%87>.

Wikipedia. *Liczba artykułów w polskojęzycznej Wikipedii*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Liczba_artyku%C5%82%C3%B3w_w_polskoj%C4%99zycznej_Wikipedii.

Wikipedia. *List of Academic Studies about Wikipedia*, [online] https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:List_of_academic_studies_about_Wikipedia.

Wikipedia. *Neutralny punkt widzenia*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Neutralny_punkt_widzenia.

Wikipedia Page History Statistics, [online] <http://vs.aka-online.de/cgi-bin/wppagehiststat.pl>.

Wikipedia. *Pięć filarów*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Pi%C4%99%C4%87_filar%C3%B3w.

Wikipedia. *Prawa autorskie*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Prawa_autorskie.

Wikipedia. *Podstawowy ranking międzyjęzykowy*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Podstawowy_ranking_mi%C4%99dz%C4%99zykowy.

Wikipedia. *Standardy artykułów/standard ogólny*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Standardy_artyku%C5%82%C3%B3w/standard_og%C3%B3lne.

Wikipedia. *Wojna edycyjna*, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Wojna_edycyjna.

Wikipedia w publikacjach naukowych, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Wikipedia_w_publicacjach_naukowych.

Wikipedysta. *Wywiadujemy/brudnopis. Różnice pomiędzy wersjami*, [online] <https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Wikipedysta:Wywiadujemy/brudnopis&diff=prev&oldid=6870811>.

Wyróżniona zawartość Wikipedii, [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Wyr%C3%B3%C5%BCniona_zawarto%C5%9B%C4%87_Wikipedii.

- [online] <https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/12217,Komunikat-w-sprawie-ogledzin-pierwszej-partii-materialow-zabezpieczonych-przez-p.html>.
- [online] <https://pageviews.wmcloud.org>.
- [online] <https://pageviews.wmcloud.org/topviews/?project=pl.wikipedia.org&platform=all-access&date=last-year&excludes=>.
- [online] https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Agencja_Bezpiecze%C5%84stwa_Wewn%C4%99trznego&action=history&offset=&limit=500.
- [online] https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Agencja_Wywiadu&action=history&offset=&limit=500.
- [online] https://pl.wikipedia.org/wiki/Kategoria:Nauki_spo%C5%82eczne.
- [online] https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=O%C5%9Brodek_Szkolenia_Agencji_Wywiadu&diff=71661097&oldid=71262889.
- [online] <https://search.gesis.org/?source>.
- [online] <https://wikimedia.pl/partnerzy>.
- [online] [https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Najp%C5%82odniejsi_wikipedy%C5%9Bci/2022-01-01/bajty_\(stan_na_1_stycznia_2022_r.\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Najp%C5%82odniejsi_wikipedy%C5%9Bci/2022-01-01/bajty_(stan_na_1_stycznia_2022_r.)).
- [online] [https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Najp%C5%82odniejsi_wikipedy%C5%9Bci/2023-01-01/bajty_\(stan_na_1_stycznia_2023_r.\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Najp%C5%82odniejsi_wikipedy%C5%9Bci/2023-01-01/bajty_(stan_na_1_stycznia_2023_r.)).
- [online] https://xtools.wmcloud.org/articleinfo/pl.wikipedia.org/Agencja_Bezpiecze%C5%84stwa_Wewn%C4%99trznego?uselang=pl.

Mateusz KOLASZYŃSKI – adiunkt w Katedrze Bezpieczeństwa Narodowego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jego zainteresowania badawcze koncentrują się wokół miejsca i roli służb specjalnych w państwach demokratycznych oraz studiów nad inwigilacją.

Julia GRABOWSKA – absolwentka studiów licencjackich (bezpieczeństwo narodowe) i magisterskich (stosunki międzynarodowe) w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego, autorka publikacji i uczestniczka projektów minigrantowych poświęconych zagadnieniom z obszaru studiów wywiadowczych.

Jakub STELMACH – absolwent studiów licencjackich i magisterskich (bezpieczeństwo narodowe) w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz studiów magisterskich (administracja) na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jego prace dyplomowe zostały poświęcone zagadnieniom z obszaru studiów wywiadowczych.